

Hoofdstuk 5 Hoe werkt de overheid?

Weet je het nog?

Theorie

Om de samenleving goed te laten functioneren, stelt de overheid regels vast. Er zijn drie overheden. De centrale overheid die vanuit Den Haag zaken regelt die voor heel het land van belang zijn is de **rijksoverheid**, ook wel het **rijk** genoemd. De overheid die in jouw woonplaats alles regelt is de **gemeente**. Het bestuur van een deel van het land is in handen van de **provincie**. Die is verantwoordelijk voor een deel van de **infrastructuur**, zoals wegen en watervoorzieningen.

Om ervoor te zorgen dat de overheid haar taken kan uitvoeren, moeten burgers en bedrijven aan de overheid **belasting** betalen. De meeste betaal je aan het rijk, een enkele aan de gemeente. Op de meeste producten die je koopt, komt 21% **btw** die de winkelier of webshop moet optellen bij de verkoopprijs. Voor levensmiddelen en enkele diensten geldt een verlaagd tarief. Op producten die schadelijk zijn voor de gezondheid of het milieu heft de overheid **accijns**. Met deze extra belasting ontmoedigt de overheid het gebruik van deze producten. Als de overheid het belangrijk vindt dat meer mensen sporten, of dat bedrijven milieuvriendelijker produceren, kan zij hiervoor **subsidie** geven.

Mensen die geen of te weinig inkomen hebben, krijgen via de **sociale zekerheid** een uitkering van de overheid.

Opdrachten

1		gemeente	het rijk	provincie
1	De accijns op brandstof wordt verhoogd.		x	
2	De tweebaansweg tussen Breda en Tilburg wordt vernieuwd.			x
3	In het centrum worden meer bomen geplant.	x		
4	Middelburg krijgt een nieuw sportpark.	x		

2 Bijvoorbeeld:

- de weg
- het fietspad
- internetverbinding
- elektriciteitsnetwerk
- waterleiding

- 3** Alleen het rijk heeft recht om belastingen te innen.
 Bedrijven en burgers zijn verplicht om belastingen te betalen.
 Belastingen vormen de belangrijkste inkomstenbron voor de overheid.
 Subsidie is een soort belasting.
- 4** **a** Als je als consument iets koopt.
b Het verlaagde btw-tarief (9%) geldt voor bijvoorbeeld levensmiddelen en bepaalde diensten (bijvoorbeeld de kapper).
- 5** **a** Voor mensen die geen of te weinig inkomen hebben.
b *Bijvoorbeeld:*
- AOW – voor ouderen boven de pensioenleeftijd
- bijstand – voor iemand die op geen andere manier een inkomen heeft
- huurtoeslag – voor huurders met een laag inkomen
- WIA – voor iemand die arbeidsongeschikt is
- WW – voor iemand die werkloos is
c Iedereen kan in een situatie terecht komen dat hij geen of te weinig inkomen heeft. Dan ben je geholpen met de sociale zekerheid.
- 6** **a** Een groen dak
- is een fijne hangplek voor bijen en andere insecten,
- is goed voor de opvang van regenwater,
- heeft een isolerende werking.
b De overheid geeft voor een groen dak subsidie omdat het veel voordelen heeft voor het milieu (bijen en andere insecten, energiebesparing, wateropvang).
c Zij laten zien zo zien dat ook zij de ontwikkeling van duurzaamheid stimuleren.
- 7** **a** De overheid heft accijns om het gebruik van bepaalde producten te ontmoedigen.
b *Bijvoorbeeld:*
- Nee, want het gebruik van alcohol is vergeleken met 2012 nauwelijks gedaald.
Of:
- Ja, na een stijging in 2012 is het gebruik van alcohol sindsdien gedaald.

Paragraaf 5.1 Overheid, burgers en bedrijven

- 1** **a** *Bijvoorbeeld:* De overheid heeft de vernieuwende ideeën en energie van jongeren hard nodig (om plannen voor de toekomst te maken).
b *Bijvoorbeeld:* Jongeren willen meedenken en meebeslissen over zaken die hun toekomst bepalen.
- 2** **a** Dat zien voorzieningen die de overheid levert en betaalt en waarvan iedereen gebruik kan maken.
b De overheid wil de kwaliteit van de rechtsspraak bewaken.
- 3** Foto 1: kwaliteit bewaken / moet betaalbaar blijven / van belang voor iedereen
Foto 2: kwaliteit bewaken / moet betaalbaar blijven / burgers kunnen er niet apart voor betalen / van belang voor iedereen
Foto 3: kwaliteit bewaken / moet betaalbaar blijven / van belang voor iedereen
- 4** **a** Particuliere scholen worden niet door de overheid betaald, waardoor de ouders de kosten van het onderwijs zelf moeten betalen.
b 1 *Bijvoorbeeld:* Op particuliere scholen is meer individueel onderwijs / meer begeleiding op maat / zijn de klassen kleiner.
2 *Bijvoorbeeld:* particuliere scholen kunnen onderling concurreren op het gebied van prijs en kwaliteit.
- 5** **a** Door marktwerking moeten particuliere bedrijven concurreren. Dat kunnen ze doen door de prijzen laag te houden en/of door betere kwaliteit te leveren.
b Collectieve bedrijven hebben niet te maken met marktwerking.
- 6** **a** Een bedrijf dat een taak voor de overheid wil uitvoeren, moet met een goed aanbod komen dat niet teveel geld kost.
b Als een bedrijf een aanbod doet voor een laag bedrag, loop je het risico dat de kwaliteit van het werk of de gebruikte materialen ook laag is.
- 7** **a** 1 juist
2 onjuist
3 juist
b Financiële dienstverlening is geen overheidstaak, dus toen de financiële dienstverlening was veiliggesteld, kon de bank weer geprivatiseerd worden.
- 8** **a** collectieve sector
 particuliere sector
b De overheid wil de kwaliteit van de drinkwatervoorziening bewaken.
- 9** **a** Met het geven van subsidies wil de overheid bepaald gedrag van burgers stimuleren.
b *Bijvoorbeeld:* Door het stimuleren van het gebruik van duurzame energie, kunnen de maatschappelijke kosten van de klimaatverandering op den duur lager uitvallen.
c Subsidie moet bepaald gedrag stimuleren. Met lagere belastingen kun je mensen stimuleren om een elektrische auto te kopen.

- 10 a** Accijns kost je altijd geld, statiegeld alleen als je de flessen of blikjes niet terugbrengt.
Of:
Accijns moet je ontmoedigen om een bepaald product te kopen, statiegeld stimuleert je om afval op de juiste plek in te leveren.
- b** $\text{€ } 300.000.000 \div \text{€ } 0,15 = \mathbf{2.000.000.000} = \mathbf{2 \text{ miljard}}$ blikjes.

Paragraaf 5.2 De overheid en de economie

- 1 a Met het product van deze start up registreert het voedselafval in keuken, waarmee een restaurant zijn processen en inkopen kan aanpassen en voedselverspilling beperken.
 b *Bijvoorbeeld:* Zo kan de overheid de ontwikkeling van nieuwe ideeën stimuleren.
- 2 x Een volledig vrije markteconomie komt nergens voor.
  - In een planeconomie bepalen vraag en aanbod de prijzen.
  - In een vrijemarkteconomie is de markt gebonden aan overheidsregels.
  - x Planeconomieën komen weinig voor.
- 3 a 1 Bedrijven mogen niet zelf bepalen wat, hoeveel en tegen welke prijs ze produceren.
 2 Consumenten kunnen alleen kiezen uit producten die door de overheid zijn goedgekeurd / in opdracht van de overheid zijn geproduceerd.
 b *Bijvoorbeeld:* Doordat de staat bepaald wat er geproduceerd wordt, kunnen Noord-Koreanen alleen telefoons kopen met spyware waarmee de overheid ze in de gaten kan houden.
- 4 a 1 In Nederland bestaat het minimumloon.
 2 De overheid houdt toezicht op de arbeidsomstandigheden.
 3 Voor mensen met geen of weinig inkomen zijn er uitkeringen.
 b Het btw-tarief voor levensmiddelen is lager dan dat van andere producten.
- 5 *Bijvoorbeeld:* Deze bron is een voorbeeld van overheidscontrole op arbeidsomstandigheden.

6 a

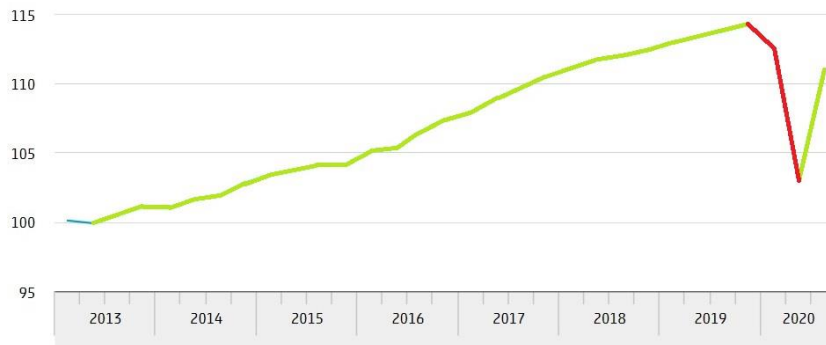

b Het Centraal Planbureau (CPB)

- 7 Er is economische groei als bedrijven meer produceren. Dan gaan ze investeren en meer werknemers in dienst nemen. Doordat de winsten van bedrijven en de inkomens van werknemers toenemen, stijgt het nationaal inkomen.
- 8 x De btw-ontvangsten nemen toe.
 x De opbrengst van de loonbelasting stijgt.
 De sociale premies worden hoger.
 x De vennootschapsbelasting levert meer inkomsten op.

- 9 a Zie de groene lijnen in de grafiek.
b Zie de rode lijn in de grafiek.

Ontwikkeling bbp (2013 = 100)

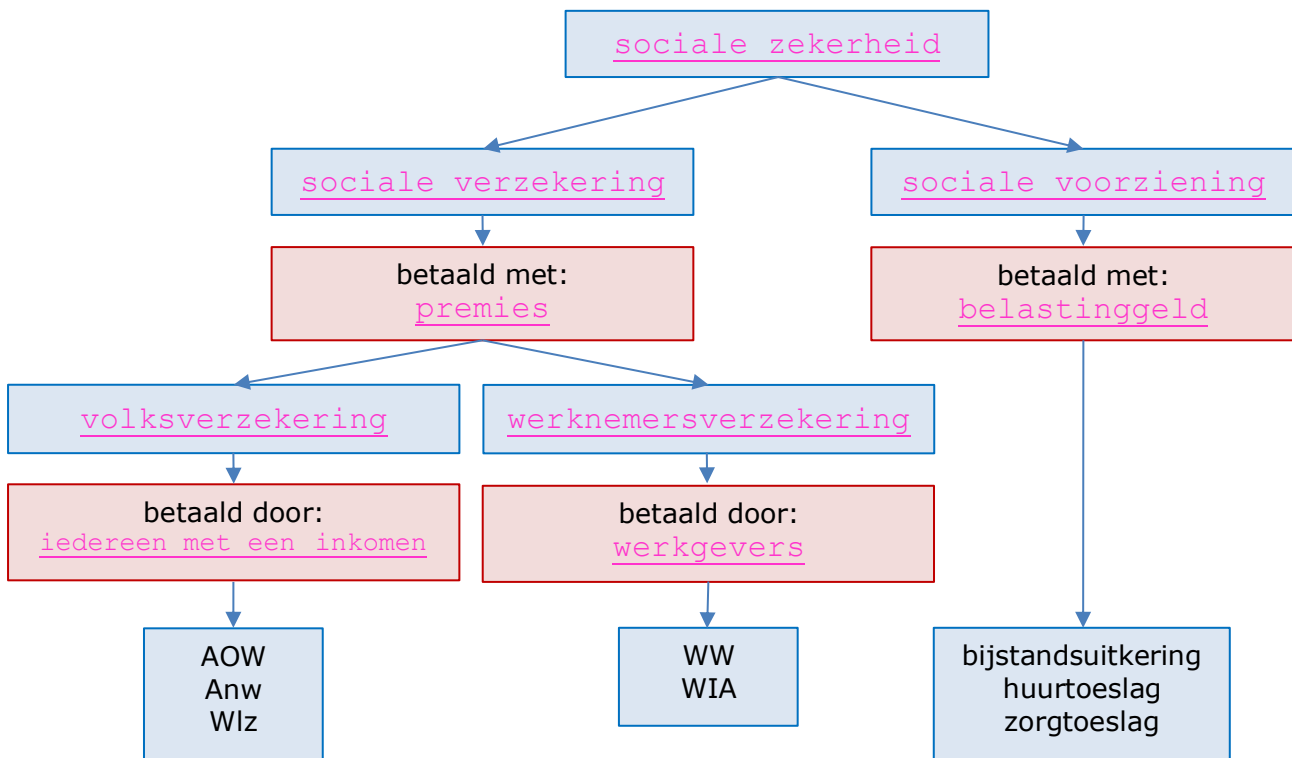
c *Bijvoorbeeld:*

De overheid verlaagt de belastingen → consumenten houden meer geld over en hebben meer te besteden → de afzet van bedrijven stijgt → bedrijven produceren meer → ze hebben meer werknemers nodig.

Paragraaf 5.3 Zijn wij sociaal?

- 1 a** Een sociale huurwoning is een woning die door huurcorporaties onder een bepaalde huurprijs per maand verhuurd wordt.
- b** *Bijvoorbeeld:* tiny houses zijn snel te plaatsen en nemen niet veel ruimte in, waardoor meer mensen sneller een woning kunnen krijgen.
- c** *Bijvoorbeeld:*
- Ja, want ik heb niet veel ruimte nodig en betaal dan een lage huur / dan hoef ik niet zoveel schoon te maken.
  - Nee, ik wil graag ruimte om me heen hebben.
- 2** Doordat iedereen met een inkomen een deel daarvan afstaat, kan dat geld gebruikt worden om het leven van mensen die geen of een te laag inkomen hebben wat meer welvaart te bieden en hun leven wat makkelijker te maken.
- 3 a** Mensen met een laag inkomen en weinig vermogen zouden anders geen zorgverzekering kunnen betalen.
- b** Tot je 18^e hoef je geen zorgpremie te betalen en heb je geen zorgtoeslag nodig.
- c** *Bijvoorbeeld:*
- Nee, want deze regel geldt voor iedereen ongeacht het inkomen.
  - Ja, iedereen die meerderjarig is betaalt zo mee aan de zorgverzekering van iedereen onder de 18 jaar.
- 4 a** Volksverzekeringen zijn voor iedereen. Werknemersverzekeringen zijn alleen voor mensen die in loondienst werken of gewerkt hebben.
- b**
Anw	Voor mensen die 24 uur per dag zorg nodig hebben.
Wlz	Voor mensen die door ziekte of handicap geen eigen inkomen meer kunnen verdienen.
WIA	Voor mensen die werkloos zijn geraakt.
WW	Voor mensen van wie de partner is overleden.
- c** Omcirkeld: WIA en WW
- d** Wlz
- 5 a** Een volksverzekering
- b** De levensverwachting. Als de levensverwachting met 4,5 maand stijgt, dan stijgt de AOW-leeftijd met 3 maanden.
- c** Door het verhogen van de pensioenleeftijd **dalen** de uitgaven van de overheid.

6

- 7 a *Bijvoorbeeld:* Door het sociaal minimum lager te houden dan het minimumloon, stimuleert de overheid mensen om op zoek te blijven naar werk.
- b $€ 1.232,79 \div € 1.684,80 \times 100\% = 73,2\%$
- c $€ 1.232,79 - € 1.059,43 = € 173,36$
- 8 a 1 $0,29 \times € 336,6 \text{ miljard} = € 97.614.000.000$ of **€ 97.614 miljoen** of **€ 97,6 miljard**
- 2 $0,26 \times € 336,6 \text{ miljard} = € 87.516.000.000$ of **€ 87.516 miljoen** of **€ 87,5 miljard**
- b $€ 87.516.000.000 \div 17.500.000 = € 5.000,91$
(Als je gerekend hebt met € 87,5 miljard, dan kom je precies op € 5.000 uit.)
- c *Bijvoorbeeld:*
- Het aantal ouderen neemt toe. Ouderen hebben over het algemeen meer (medische) zorg nodig.
  - Er komen steeds weer nieuwe, dure technieken of medicijnen die de gezondheidszorg steeds duurder maken.

Paragraaf 5.4 Geld genoeg?

- 1** **a** Vermenigvuldig het aantal inwoners van jouw gemeente met € 65,30.
b *Bijvoorbeeld:* het onderhoud van sportparken en sporthallen / programma's op scholen om sport te stimuleren / financiële ondersteuning voor sportclubs / het (deels) betalen van schoolzwemmen.
c *Bijvoorbeeld:* Door te sporten blijf je fit en gezond. / Door samen te sporten gaan mensen in een dorp of wijk meer met elkaar om.
 Door de positieve effecten van sport willen gemeentes daar zo weinig mogelijk op bezuinigen.
- 2** In de rijksbegroting staan de verwachte inkomsten en uitgaven van het rijk in het komende jaar. De miljoenennota is een toelichting op de rijksbegroting waarin de regering haar gemaakte keuzes uitlegt.
- 3** **a** In 2008 en van 2016 t/m 2019
b In de periode van 2011 t/m 2019
c De coronapandemie
- 4** **a** $(€ 502 \text{ miljard} - € 360 \text{ miljard}) \div € 360 \text{ miljard} \times 100\% = \mathbf{39,4\%}$
b In de jaren dat de rijksoverheid een begrotingsoverschot had, daalde de staatsschuld.
c $€ 3,7 \text{ miljard} \div € 502 \text{ miljard} \times 100\% = \mathbf{0,74\%}$
- 5** 1 € 35 miljard = (35×1.000) miljoen = **€ 35.000 miljoen**
 2 € 22,5 miljard = $(22,5 \times 1.000)$ miljoen = **€ 22.500 miljoen**
 3 € 0,8 miljard = $(0,8 \times 1.000)$ miljoen = **€ 800 miljoen**
- 6** 1 € 2.300 miljoen = $(2.300 \div 1.000)$ miljard = **€ 2,3 miljard**
 2 € 600 miljoen = $(600 \div 1.000)$ miljard = **€ 0,6 miljard**
 3 € 750 miljoen = $(750 \div 1.000)$ miljard = **€ 0,75 miljard**

directe belastingen	1	loon- / inkomstenbelasting
	2	vennootschapsbelasting
indirecte belastingen	1	btw
	2	accijns
niet-belastingontvangsten	1	winst van overheidsbedrijven
	2	boetes
sociale premies	1	premies volksverzekeringen
	2	premies werknemersverzekeringen

- 8** **a** € 11,3 miljard = $(11,3 \times 1.000)$ miljoen = **€ 11.300 miljoen**
b $€ 11.300.000.000 \div 17.500.000 = \mathbf{€ 645,71}$
c $0,403 \times € 11.300.000.000 = \mathbf{€ 4.553.900.000} = \mathbf{€ 4.553,9 miljoen}$
d Rioolheffing en afvalstoffenheffing: $15,3\% + 19,2\% = \mathbf{34,5\%}$.

Samenvatting

5.1 Overheid, burgers en bedrijven

De overheid levert en betaalt voorzieningen waarvan iedereen gebruik kan maken. Die noem je **collectieve** goederen. Deze goederen en diensten worden geleverd door de **collectieve** sector. Daarnaast vormen alle burgers en bedrijven de **particuliere** sector. In deze sector is er sprake van **marktwerking**, waardoor bedrijven met elkaar moeten concurreren. Bij **privatisering** komt een dienst of activiteit van de overheid in handen van een particulier bedrijf. Het tegenovergestelde daarvan heet **nationalisering**.

5.2 De overheid en de economie

In landen met een **plan**economie bepaalt de overheid wat, hoeveel, door wie en tegen welke prijs er geproduceerd wordt. In een **vrijemarkt**economie bemoeit de overheid zich juist niet met de economie. Nederland heeft een **sociale markt**economie. Zo kan de overheid ingrijpen in de economie, bijvoorbeeld om **basisbehoeften** betaalbaar te houden. Als de overheid een economisch besluit moet nemen, kan ze informatie of advies vragen bij het CBS, het CPB (**Centraal Planbureau**) en de SER (**Sociaal-Economische Raad**).

Wie wil weten hoe het met de economie gaat, kijkt naar het **bbp** (bruto **binnenlands product**). Als dit cijfer stijgt, is er economische **groei**. Daalt dit cijfer en is het lager dan gemiddeld, dan is er een **recessie**. Als deze langere tijd aanhoudt is er sprake van een economische **crisis**.

5.3 Zijn wij sociaal?

De overheid wil de welvaart op een redelijke manier onder de bevolking verdelen. Dat is gebaseerd op het **solidariteits**beginsel. Je ziet dit terug bij de **sociale** verzekeringen. Daarvan zijn de **volks**verzekeringen bedoeld voor alle inwoners van Nederland. De **werknemers**verzekeringen zijn alleen voor mensen die in loondienst werken of gewerkt hebben. Daarnaast betaalt de overheid met belastinggeld de sociale **voorzieningen**, zoals bijstandsuitkeringen.

De overheid stelt met het **sociaal minimum** een bedrag vast dat je minimaal nodig hebt om van te leven. Door alle voorzieningen op het gebied van sociale zekerheid, gezondheidszorg en onderwijs is Nederland een **verzorgingsstaat**.

5.4 Geld genoeg?

Ieder jaar presenteert de regering de **rijksbegroting**. In de **miljoenennota** legt de overheid de gemaakte keuzes uit. Er is een begrotings**overschot** als de overheid minder geld uitgeeft dan ze ontvangt. Zijn de uitgaven hoger dan de inkomsten, dan is er een begroting**stekort**. Wanneer de overheid geld tekort komt, kan ze lenen. Zo is in de loop der jaren een **staatsschuld** ontstaan. Aan inkomsten ontvangt het rijk **niet-belasting**inkomsten, sociale premies, **directe** belastingen, zoals de inkomstenbelasting, en **indirecte** belastingen, zoals btw en accijns. De belangrijkste gemeentelijke belasting is de ozb, voluit de **onroerendezaakbelasting**.

Herhalingsopdrachten**paragraaf 5.1 Overheid, burgers en bedrijven****1 a** *Bijvoorbeeld:*

- onderwijs
- politie
- rechtsspraak
- dijken
- wegen
- brandweer

b De overheid en de instellingen voor de sociale zekerheid.**c** De collectieve sector moet uitkomen met het beschikbare budget.**2**

	juist	onjuist
Bedrijven in de particuliere sector hebben te maken met marktwerking.	x	
De particuliere sector bestaat uit burgers en bedrijven.	x	
Een particulier bedrijf kan via een aanbesteding de overheid opdragen een bepaalde taak uit te voeren.		x
Collectieve bedrijven moeten concurreren met bedrijven in de particuliere sector.		x

3 a De overheid kan privatiseren, bijvoorbeeld

- als ze vindt dat iets geen overheidstaak meer is,
- om daarmee de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren,
- om de kosten voor de burgers omlaag te brengen.

b De kwaliteit van de dienst kan dalen, terwijl de kosten stijgen.**c** ABN AMRO zou anders failliet gegaan zijn. Door de bank te nationaliseren stelde de overheid de financiële dienstverlening veilig.**4** 1 subsidie

2 accijns

3 subsidie

4 accijns

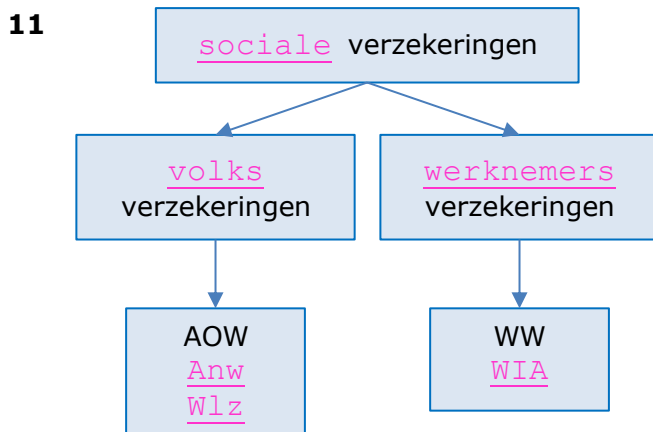
Herhalingsopdrachten**paragraaf 5.2 De overheid en de economie****5 a** In een planeconomie bepaalt overheid wat er geproduceerd wordt, hoeveel, door wie en tegen welke prijs. Dat gaat het beste als de bedrijven van de overheid zijn.**b** In elk land neemt de overheid op een of andere manier maatregelen. Bijvoorbeeld invoerrechten om de import te beperken, btw en accijns heffen..**c** *Bijvoorbeeld:* In Nederland grijpt de overheid zo nodig in met maatregelen, zoals het wettelijk minimumloon, regels voor de arbeidsomstandigheden, uitkeringen bij ziekte, ouderdom, invaliditeit en werkloosheid.

- 6** CBS
 CPB
 SER
- 7** economische groei → 1 → 2 → 3 → stijging nationaal inkomen
 economische groei → 1 → 3 → 2 → stijging nationaal inkomen
 economische groei → 2 → 1 → 3 → stijging nationaal inkomen
 economische groei → 3 → 2 → 1 → stijging nationaal inkomen
- 8** **a** Als de economische groei twee kwartalen lager is dan in de voorgaande periode en lager dan gemiddeld.
b Het bbp kan krimpen, dan ontstaat er een economische crisis.
c *Bijvoorbeeld:*
 De overheid kan
 - meer geld investeren, bijvoorbeeld in de infrastructuur,
 - de inkomstenbelasting verlagen,
 - subsidie geven aan bedrijven die investeren in vernieuwende producten,
 - investeren in verbetering van het onderwijs.

Herhalingsopdrachten

paragraaf 5.3 Zijn wij sociaal?

- 9** De sociale zekerheid zorgt ervoor dat de welvaart gelijkmatiger verdeeld wordt: de mensen met een inkomen staan een deel daarvan af (in de vorm van sociale premies en belastingen) voor uitkeringen aan mensen die zelf geen inkomen kunnen verdienen.
- 10** 1 volksverzekering
 2 werknemersverzekering
 3 werknemersverzekering
 4 volksverzekering

- 12** **a** Een sociale verzekering wordt betaald met premies, een sociale voorziening met belastinggeld.
b de bijstand

Herhalingsopdrachten
paragraaf 5.4 Geld genoeg?

- 13 a** De verwachte inkomsten en uitgaven van het rijk in het komende jaar.
b De miljoenennota is een toelichting op de rijksbegroting waarin de regering haar gemaakte keuzes uitlegt.
- 14 a** Een begrotingstekort.
b € 293 miljard – € 336,6 miljard = - € 43,6 miljard = een tekort van € 43,6 miljard
c - Bezuinigen op de uitgaven, bijvoorbeeld minder geld voor onderwijs of de zorg.
- Inkomsten verhogen, bijvoorbeeld door hogere belastingen.
d De overheid kan geld lenen (van burgers, banken, verzekeraars en pensioenfondsen, ook uit het buitenland).
- 15** 1 € 69 miljard = (69 × 1.000) miljoen = € 69.000 miljoen
2 € 17,7 miljard = (17,7 × 1.000) miljoen = € 17.700 miljoen
- 16** 1 € 5.250 miljoen = (5.250 ÷ 1.000) miljard = € 5,25 miljard
2 € 450 miljoen = (450 ÷ 1.000) miljard = € 0,45 miljard
- 17 a** Directe belastingen betaal je rechtstreeks aan de overheid.
b Indirecte belastingen zijn verwerkt in de prijs van een product.
- 18** onroerendezaakbelasting (ozb) / hondenbelasting / toeristenbelasting / parkeerbelasting

Plusopdrachten

paragraaf 5.1 Overheid, burgers en bedrijven

- 1
  - a De gemeente verwacht dat ze goedkoper uit is als bedrijven uit heel Nederland kunnen bieden op het mogen verzorgen van nieuwbouwprojecten.
  - b Die is bang dat er onvoldoende werk overblijft voor de bouwbedrijven op Urk.
- 2
  - a Dat alleen goede taalscholen over zouden blijven.
  - b Het onderwijs moest zo goedkoop mogelijk, waardoor de kwaliteit achteruit ging.
  - c Door het onderwijs in eigen hand te houden, kan de overheid de kwaliteit ervan bewaken.

Plusopdrachten

paragraaf 5.2 De overheid en de economie

- 3 Door tijdens de coronacrisis te zorgen dat bedrijven hun personeel konden blijven betalen, garandeerde de overheid zoveel mogelijk een redelijk bestaan voor iedereen.
- 4
  - a CBS
  - b SER
- 5 Door het vervroegd uitvoeren van grote projecten komt er meer werkgelegenheid. De bedrijven verdienen aan deze projecten en meer werknemers hebben een inkomen. Zij kunnen nu ook meer geld uitgeven, waarvan andere bedrijven weer profiteren.

Plusopdrachten

paragraaf 5.3 Zijn wij sociaal?

- 6
  - a Ja, iedereen betaalt evenveel premie, of je nu veel zorg nodig hebt of helemaal niet.
  - b Nee, want alleen mensen die geen hoge zorgkosten verwachten kiezen zo'n hoog eigen risico en profiteren van de premiekorting. Degenen die veel zorg nodig hebben betalen de volledige premie.
  - c zorgtoeslag
- 7 *Bijvoorbeeld:*
  - Ja, want zo gaan mensen die in de bijstand zitten er financieel op vooruit als ze een (voltijd-)baan krijgen.
  - Nee, want mensen zitten niet voor de lol in de bijstand. Werk is voor hen belangrijk, ook al zouden ze er financieel niet op vooruitgaan.
- 8
  - a Loïs heeft een inkomen dat lager is dan het sociaal minimum. Met de uitkering van € 192,04 wordt haar inkomen aangevuld tot het sociaal minimum.
  - b Door inflatie veranderen de prijzen in de winkels. Door de uitkeringsbedragen aan te passen blijft de koopkracht van het sociaal minimum gelijk.

Plusopdrachten

paragraaf 5.4 Zijn wij sociaal?

- 9** Tijdens de coronacrisis ging het slecht met veel bedrijven en hadden veel gezinnen minder inkomsten. Hierdoor had de overheid minder inkomsten uit bijvoorbeeld de vennootschapsbelasting en de btw. Tegelijkertijd stegen de uitgaven van de overheid, onder andere door financiële steun aan bedrijven.
Minder inkomsten en meer uitgaven zorgden voor een begrotingstekort. Door hiervoor te lenen groeide de staatsschuld.
- 10 a** Als je meer inkomsten-/loonbelasting moet betalen, houd je minder nettoloon over. Als de prijzen tegelijk gelijk blijven, daalt je koopkracht.
- b** Door verhoging van de btw en de accijns gaan de prijzen omhoog. Met hetzelfde inkomen kun je dan minder kopen en daalt je koopkracht.
- c** *Bijvoorbeeld:*
- Ja, je kunt zelf bepalen hoeveel je koopt en hoeveel je dus kwijt bent aan btw.
  - Nee, want bepaalde producten (zoals levensmiddelen) moet je nu eenmaal kopen en daarvoor betaal je dan meer btw.
- 11 a** Bibliotheken / sportvelden / het opvangen van tekorten
- b** De meeste toeristen die Amsterdam bezoeken komen uit het buitenland. Als gevolg van corona mogen zij Nederland niet in of ze vinden het zelf te riskant.
- c** Veel gemeentes hebben een begrotingstekort doordat ze van het rijk te weinig geld krijgen om hun taken goed uit te voeren. Dit tekort proberen ze op te lossen door de gemeentelijke heffingen te verhogen.

Rekenen*Subsidie*

- 1** a 200 ritten per week = $200 \times 52 = 10.400$ ritten per jaar
 $10.400 \times \text{€ } 9,25 = \text{€ } 96.200$
 b De gemeente bespaart $\text{€ } 230.000 - \text{€ } 96.200 = \text{€ } 133.800$.
 c $\text{€ } 133.800 \div 230.000 \times 100\% = 58,2\%$
- 2** De vereniging betaalt 45% zelf.
 $45\% = \text{€ } 7.200$
 $1\% = \text{€ } 7.200 \div 45 = \text{€ } 160$
 De gemeente betaalt $100\% - 45\% = 55\%$
 $\text{€ } 160 \times 55 = \text{€ } 8.800$

Bbp

- 3** $100\% - 3,8\% = 96,2\%$
 $0,962 \times \text{€ } 820.000.000.000 = \text{€ } 788.840.000.000$
 Of: $0,962 \times \text{€ } 820 \text{ miljard} = \text{€ } 788,84 \text{ miljard}$

Sociale zekerheid

- 4** $0,7 \times \text{€ } 1.684,80 = \text{€ } 1.179,36$
- 5** a Lech ontvangt per maand: $\text{€ } 883,67 + \text{€ } 1.457 = \text{€ } 2.340,67$
 $(\text{€ } 2.340,67 - \text{€ } 3.985) \div \text{€ } 3.985 \times 100\% = 41,3\% \text{ daling}$
 b Zonder aanvullend pensioen:
 $(\text{€ } 883,67 - \text{€ } 3.985) \div \text{€ } 3.985 \times 100\% = 77,8\% \text{ daling}$
- 6** 1957: $740.000 \div 11.000.000 \times 100\% = 6,7\%$
 2021: $3.200.000 \div 17.500.000 \times 100\% = 18,3\%$
 In **2021** telde Nederland naar verhouding het hoogste aantal AOW'ers.

Snel van miljarden naar miljoenen

- 7** 1 $\text{€ } 135,6 \text{ miljard} = (135,6 \times 1.000) \text{ miljoen} = \text{€ } 135.600 \text{ miljoen}$
 2 $\text{€ } 59,25 \text{ miljard} = (59,25 \times 1.000) \text{ miljoen} = \text{€ } 59.250 \text{ miljoen}$
 3 $\text{€ } 0,95 \text{ miljard} = (0,95 \times 1.000) \text{ miljoen} = \text{€ } 950 \text{ miljoen}$

Snel van miljoenen naar miljarden

- 8** 1 $\text{€ } 7.260 \text{ miljoen} = (7.260 \div 1.000) \text{ miljard} = \text{€ } 7,26 \text{ miljard}$
 2 $\text{€ } 700 \text{ miljoen} = (700 \div 1.000) \text{ miljard} = \text{€ } 0,7 \text{ miljard}$
 3 $\text{€ } 550 \text{ miljoen} = (550 \div 1.000) \text{ miljard} = \text{€ } 0,55 \text{ miljard}$

Rijksbegroting

- 9** € 6,1 miljard = $(6,1 \times 1.000)$ miljoen = € 6.100 miljoen.
 € 6.100 miljoen + € 295 miljoen = **€ 6.395 miljoen** uitgeven.
- 10** € 96,5 miljard $\div$ 31,6 $\times$ 100 = € 305,38 miljard $\rightarrow$ **€ 305 miljard**
- 11 a** € 64 miljard $\div$ € 293 miljard $\times$ 100% = **21,8%**
b € 58,4 miljard (btw) + € 12,2 miljard (accijns) = € 70,6 miljard
 € 70,6 miljard $\div$ € 293 miljard $\times$ 100% = **24,1%**
c $0,015 \times$ € 293 miljard = **€ 4.395.000.000**
- 12 a** $(€ 82,2 \text{ miljard} - € 79,7 \text{ miljard}) \div € 79,7 \text{ miljard} \times 100\% =$ **3,1%**
b $(€ 5.528 - € 5.458) \div € 5.458 \times 100\% =$ **1,3%**
c € 82,2 miljard $\div$ 9,9 $\times$ 100 = **€ 830,3 miljard**
- 13 a** $0,001993 \times € 329.000 =$ **€ 655,70**
b € 768,75 $\div$ 0,1875 $\times$ 100 = **€ 410.000**
c € 289,30 $\div$ € 275.000 $\times$ 100% = 0,1052%. Dat is het tarief van de gemeente **Opsterland.**
- 14** Lex en Esmee betalen:
Onroerendezaakbelasting:	$0,001746 \times € 310.000 =$	€ 541,26
Afvalstoffenheffing:		€ 369,00
Rioolheffing:		€ 142,33
Hondenbelasting:		€ <u>133,80</u> +
Totaal:		€ 1.186,39

Examentraining

Rijker of armer na Prinsjesdag?

- 1 De AOW-uitkering is een (1) **sociale** verzekering en behoort tot de (2) **volksverzekeringen**.
De AOW wordt betaald uit (3) **sociale premies**.

2 **B**

3 *Bijvoorbeeld:*

$$105 \div 102 \times 100 = 102,9$$

$$102,9 \div 100,6 \times 100 = 102,3 \rightarrow \text{een stijging van } \mathbf{2,3\%}$$

Of:

$$\text{AOW-uitkering: } (105 - 102) \div 102 \times 100\% = 2,9\%$$

$$2,9\% - 0,6\% = \mathbf{2,3\%}$$

De overheid en onze economie

- 4 Voorbeelden van een juiste reden:
- door onderwijs leer je vaardigheden
  - door onderwijs leer je een vak / beroep
  - door onderwijs word je 'productief' voor de samenleving
  - onderwijs moet toegankelijk / betaalbaar zijn
- 5 De (1) **particuliere sector** bestaat onder andere uit alle ondernemingen en organisaties die voornamelijk als doel hebben winst te maken. Een voorbeeld van een organisatie in de collectieve sector is (2) **het universitaire ziekenhuis**.
De overheid produceert (3) **zowel collectieve als individuele goederen**.

Een goede start

6 *Bijvoorbeeld:*

- de provincie
- de waterschappen
- de rijksoverheid
- instellingen die de sociale zekerheid verzorgen

7 *Bijvoorbeeld:*

- de onroerendezaakbelasting (OZB)
- de rioolheffing
- de afvalstoffenheffing
- de hondenbelasting

8 $(\text{€ } 32.500 - \text{€ } 24.050) \div \text{€ } 32.500 \times 100\% = \mathbf{26\%}$

- 9 De Wajong-uitkering wordt betaald uit (1) **de algemene middelen van de overheid**.
Als werkende jongeren na hun 18e jaar arbeidsongeschikt worden, hebben zij recht op een WIA-uitkering (Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen). De WIA is een (2) **werknemersverzekering**.

Hoog water in Nederland

10 A

11 € 16,572 miljard ÷ 14 = € 16.572.000.000 ÷ 14 = **€ 1.183.714.286**

Meer of minder overheid?

12 Loonheffing + sociale premies: € 108 + € 732 = € 840
Brutoloon: € 840 + € 1.560 = € 2.400
€ 840 ÷ € 2.400 × 100% = **35%**

13 C

14 *Bijvoorbeeld:* Het verschil tussen het (minimum)loon en de bijstandsuitkering wordt dan groter. Dat geeft een prikkel om te gaan werken in plaats van een uitkering te ontvangen.